

HUMANOST KAO JEZGRA KUR'ANSKO- -SUNNETSKOG DISKURSA

Ammar BAŠIĆ

Medžlis Islamske zajednice Sarajevo

ammarbasic@hotmail.com

SAŽETAK: U vremenu globalizacije i savremenog slobodarskog narativa, kako u ideološkom tako i u verbalnom smislu, jedan od procesa koji je primjetan jeste i pokušaj relativizacije vjere i njene uloge u modernom društvu. Neki će čak kazati da je vjera i njeno manifestiranje (religioznost) kamen spoticanja za unapređenje međuljudskih odnosa. Najbolji odgovor na ovakav pristup jeste afirmiranje istinskog razumijevanja vjere. Nemoguće je dovesti u koliziju vjeru i humanost. U tom smislu, autor kroz ovaj rad podsjeća na humanost kao temeljnu vrijednost islama i suštinu diskursa dva fundamentalna izvora islamskog učenja: Kur'ana i sunneta. Autor nastoji kroz analizu početka sure *Ar-Raḥmān* ukazati na kur'anski koncept humanosti, a potom i kroz primjere iz sunneta Poslanika, s.a.v.s., ukazati na neodvojivost ovog fenomena od iskrene vjere, posebno ukazujući na značaj prezentiranja vjere onima koji nisu religiozni. Kroz rad se nudi i razmišljanje o korelaciji između vjere, religioznosti i humanosti. Kvalitet razumijevanja ovih pojmova implicirat će i kvalitet međuljudskih odnosa, a samim tim odrediti i (ne)prisustvo humanosti u jednom društvu.

Ključne riječi: humanost, vjera, religioznost, mjerila, Kur'an i sunnet

Uvod

Humanost (ljudskost, čovječnost) je jedan od pojmova o kojem se mnogo govori i koji se, barem deklarativno, uvijek stavlja na poziciju polazne osnove za većinu društvenih procesa, bilo da oni dolaze od angažiranih pojedinaca ili institucija koje su fundament opstojnosti svakog ozbiljnog i pluralnog društva. Više je stručnih definicija ovog pojma koje, u biti, sukusiraju sve one vrijednosti na koje ova riječ primarno asocira.

Humanost, čovječnost ili ljudskost je bit čovjekova i ono što ga čini čovjekom, za razliku od njegova posve prirodnog (animalnog) određenja. Svojstva i sposobnosti što sačinjavaju čovjekovu bit nisu njemu prirodno dati, nisu karakteristike

njegove apriorne prirode, nego ih on sam (povijesno, slobodno, smisleno) mora kao smisao i vrednote uvidjeti, izboriti, proizvesti, 'stvoriti', praktički potvrditi na djelu. (Filipović, 1989)

Humanitet ili humanost (lat. human "čovjek") je skup svih čisto ljudskih osobina, za razliku od životinjskih. Humanizam može značiti: 1. čovječnost, ljudskost, bilo koji sustav mišljenja i djelovanja koji na prvo mjesto stavlja čovjeka i njegove potrebe; 2. napredni pravac u umjetnosti i filozofiji, nastao u 14-15. stoljeću, proniknut poštovanjem ljudskog dostojanstva. (Klaić, 2004)

Dakle, iako ovaj pojam ima dva značenja, prvo koje ukazuje na čovjeka sa svim njegovim i dobrim i lošim osobinama, te drugo koje

podrazumijeva različite percepcije vrijednosti koje čovjeka čine čovjekom (odatle je humanizam i pravac u filozofiji i umjetnosti), mi ćemo u ovom tekstu akcentirati ovu najširu dimenziju humanosti kao ljudskosti i skupa moralnih vrijednosti koje ukazuju na to "kakav bi čovjek trebao biti", te pokušati ponuditi razumijevanje ovog pojma kroz islamski teološki obrazac, na temelju osnovnih izvora islama: Kur'ana i sunneta. Bitno je podsjetiti da je "ova vrlina bila poznata predislamskim Arapima, i islam ju je, nakon što ih je obasjao svojim svjetlom, samo potvrdio i dodatno oplemenio." (Musa, 2018)

Pojmovi vjera, religija i humanost su izuzetno bitni u uspostavljanju zdravih personalnih i društvenih

odnosa, ali svjedoci smo da isti ponekad bivaju zloupotrijebljeni od nedobronamjernih skupina ljudi. Međutim, mnogo je veći broj onih koji zbog nedovoljne naobrazbe i sposobnosti detektovanja suštine imaju u potpunosti pogrešno razumijevanje ovih plemenitih pojmova koji su imanentan nematerijalni sadržaj svake individue i društva.

Korelacija vjere i humanosti

Pojam *dīn* kojeg u najširem smislu na bosanski jezik prevodimo kao vjera, nosi slojevita značenja. Jedna od dimenzija koju Gospodar u Kur'anu naglašava u kontekstu vjere kakva se traži jeste i *dīn qayyim*: ispravna, ustrajna, čvrsta, efektivna vjera. "Naređeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da molitvu obavljaju, i da milostinju udjeljuju; a to je – ispravna vjera." (Kur'an, 98:5) Efektivna vjera je ona koja, nakon što se ispune od Allaha naređene obaveze (ibadeti), na najljepši način utječe na ljudski život i implicira humanost za kojom je cijeli svijet u potrebi. Postavlja se pitanje kakav treba biti odnos između vjere i humanosti, posebno u kontekstu sve češćeg lamentiranja od strane protivnika religije koje ide u pravcu da je vjera uzrok nedostatka humanosti na nivou pojedinca, porodice, a potom i društva.

Vjera dolazi od Boga, dok je religioznost ustvari ljudska percepcija i razumijevanje vjere. Gledano kroz prizmu islama, za čovjeka ništa nije preče od vjere. Kada je Adem, a.s., spušten na Zemlju, došao je s Allahovom vjerom. Međutim, religioznost ili nominalna pripadnost vjeri podrazumijeva kako neko percipira i razumijeva tu istu vjeru dogmatski, a potom i praktično, što se najprije odražava kroz ponašanje i svakodnevne postupke. Čovjekov odnos prema svijetu u kojem živi je zapravo samo odsjaj njegovog doživljaja vjere. Kada svjetlo vjere uđe u nečije srce, ono postane plemenito i ostavlja pozitivan trag na sve oko sebe. Takav izvršava Allahove naredbe, ne prelazi

Njegove zabrane, prema stvorenjima se ophodi s milošću. Ovo je prirodan proces kada vjera utječe na pojedinca.

Međutim, i pojedinac može utjecati na percepciju vjere kod drugih. Zbog toga humanost treba da je stil života svakog vjernika, kako zbog njezne obligatnosti kroz Tekst, isto tako i zbog drugih stvorenja kojima se vjera prezentira. U tom smislu, humanost dolazi i prije same religioznosti, jer je ona zapravo posuda u koju se treba usidriti najispravnije razumijevanje vjere. Da bismo razumjeli korelaciju vjere i humanosti, probat ćemo analizirati ovaj drugi pojam. Činjenica je da se na humanost gleda različitim očima. Neki humanost posmatraju kao substitut religiji, što teolozi odlučno odbacuju. Neki, pak, govore o humanosti u kontekstu samilosti i suosjećanja, što je tačno, ali ne i upotpunjeno razumijevanje ovog pojma. Međutim, nama treba dublje razumijevanje humanosti ili ljudskosti, da bismo shvatili utjecaj vjere na ljudskost, a potom i utjecaj ljudskosti na religioznost.

Kur'anski koncept humanosti kroz primjer sure *Ar-Rahmān*, 'Milostivi'

Jedna kur'anska sura nam može biti polazna osnova za razumijevanje pitanja humanosti. Kaže Uzvišeni: "Milostivi, poučava Kur'anu, stvara čovjeka, uči ga govoru." (Kur'an, 55:1-4) Ne možemo ne primijetiti da ova, pedeset i peta sura po redu u Kur'anu nosi naziv *Ar-Rahmān*, 'Milostivi', baš kao što i početak svakog poglavlja *bismillom* sadrži ovo Njegovu ime. Ako prihvatimo humanost kao naziv za sve one vrijednosti dobra, koje su u suštini gradacija one primarne – milosti prema drugima, onda ovo Allahovo ime, tako često spominjano, može predstavljati najljepšu alegoriju o tome kakav stav Kur'an izriče o fenomenu humanosti. Ljudi mogu biti milostivi jedni prema drugima, ali apsolutna milost je kod Uzvišenog Koji je izvor te milosti. Zato je kazao Resulullah, s.a.v.s: "Milostivima će se smilovati Milostivi.

Budite milostivi prema onima na zemlji, smilovat će vam se Onaj Koji je iznad nebesa." (Abū Dāwūd, 2009; At-Tirmidī, 1996) Početak sure *Ar-Rahmān* nas obavještava o tome da Milostivi Gospodar:

- "poučava Kur'anu", što je aluzija na *dīn*,
- "stvara čovjeka", čime nam Allah ukazuje na *insāniyya*, ljudskost u Svojim stvorenjima,
- "uči ga govoru", što simbolizira sposobnost čovjeka da artikulira svoje stavove i formira percepcije o svijetu u kojem živi, pa samim tim i da kreira svoje razumijevanje dina, što više nije vjera, nego religioznost (*ar. tadayyun*).

Allah ima svojstvo govora (*ar. Kalām*), a Kur'an je Njegov vječni govor kojeg je objavio Svojim stvorenjima. U ovim ajetima Gospodar spominje objavu Kur'ana prije stvaranja čovjeka, moguće jer takav redosljed ukazuje na vječnost Božijeg govora i prolaznost čovjeka. Ovo također ukazuje na dimenziju redanja prioriteta, jer ovakvim redosljedom ajeta kao da se ukazuje da će čovjek biti vrijedan spomena kod Allaha tek kada Kur'an ide ispred njega, tj. vodi ga kroz život. Stvaranje čovjeka se u redosljedu ajeta nalazi prije spominjanja govora (*ar. bayān*), odnosno sposobnosti čovjekove intelektualne, duhovne i verbalne artikulacije pojmova s kojima se susreće. Kada sagledamo u cjelini prva četiri ajeta ove sure dolazimo do zaključka da je percepcija vjere pojedinca utemeljena na tome da ima vezu sa Stvoriteljem Milostivim, da razumijeva Kur'an, te da ima relaciju s drugim Allahovim stvorenjima.

Govoreći o fenomenu humanosti kroz prizmu islamskih izvora ne smije se nikada zanemariti da čovjek nije samo fizička jedinka koja se kreće u okviru materijalnih zakona ovog kosmosa, već on u sebi sadrži mnogo više elemenata zbog kojih su mnogi kazali da je čovjek, kao Božije stvorenje, kosmos sam za sebe. Čovjek se sastoji od razuma, srca, duše, nefsa i tijela.

Razum je čovjeku ispravno mjerilo, duša je veza s nevidljivim svijetom, nefs je životinjski poriv u njemu, srce je vladar u kojem su smještene emocije, a tijelo je oklop u kojem se sve to nalazi. Postavlja se pitanje da li može biti humanosti u onom čovjeku koji drugome prilazi samo na nivou puke materijalne dimenzije, zanemarujući njegove emocije, vrline, nedostatke i damare njegove duhovne, drugima skrivene, dimenzije. Prof. Latić govoreći o osnovama kur'anske pedagogije zaključuje da "islam na ljudsko biće gleda integralno; čovjek u sebi ima tri moći: tjelesnu, duševnu i razumsku. Sve one traže zadovoljenje svojih potreba." (Latić, 2001) Ukoliko ove tri moći ne budu podmirene ravnomjerno, dolazi do poremećaja ljudske ličnosti i lošeg odgoja.

U nastavku sure *Ar-Rahmān* nalaze se ajeti: "Sunce i Mjesec utvrđenim putanjama plove, i zvijezde i drveće se pokoravaju, a nebo je digao. I postavio je terazije da ne prelazite granice u mjerenju – i pravo mjerite i na teraziji ne zakidajte! A Zemlju je za stvorenja razastro." (Kur'an, 55:5-10) Vidimo da Kur'an, spominjući Sunce i Mjesec, podsjeća na Allahove zakone koje je uspostavio u svemiru. Oni koji ne vjeruju u Boga, vjeruju u ove zakone jer su aksiom kojem svakodnevno svjedoče, samo iste nazivaju drugačijim imenima. Empirijske nauke počivaju na kalkulaciji i računanju, kao što su fizika, matematika, hemija... Kretanje u svemiru je utemeljeno na stalnim zakonima koje čovjek izučava onoliko koliko može dokučiti.

Potom Allah spominje zvijezde i drveće koje "Allahu sedždu čine". Zvijezde s visina simboliziraju svjetlost, a drveće raste odozdo prema gore – kao da je ovim kontrastom u poređenju obuhvaćen sav metafizički svijet koji revnosno obožava Stvoritelja, bez ikakvog izuzetka. Veličina svemira se vidi kroz izučavanje empirijskih nauka, a veličina razmišljanja o Stvoritelju svemira osjeti se kroz angažirani pogled prema svemu oko nas: od drveća na zemlji do zvijezda na nebesima. Sve ovo se reflektira i

emanira u nutrini čovjeka, i u tome se nalazi smisao spomenutog poređenja čovjeka s mikrokosmosom. "A nebo je digao", nastavak je ove kur'anske sure. Nebo predstavlja visinu, penjanje i visok stepen. Svaki čovjek želi napredovati. Njegova prirodna potreba je da se kreće naprijed u svakom smislu. Zbog toga je govor o moralnim vrlinama uvijek govor o onome što je uzvišeno, cijenjeno i vrijedno. Kada učimo dovu podižemo ruke, iako Allaha ne obuzima ni mjesto ni vrijeme, ali tim se ukazuje na Njegov uzvišeni položaj: "I jedini On vlada robovima Svojim." (Kur'an, 7:18)

Sljedeći ajet glasi: "I postavio je terazije" (ar. *mizān*). Ovaj *mizān* je mjerilo unutar samog čovjeka i ogleda se u razumu koji je u stanju ukazati na ono što je tačno i pravedno. Zbog toga Gospodar kaže: "...da ne prelazite granice u mjerenju", kao da upozorava čovjeka da se ne dovede u poziciju da njegov odnos prema *mizānu* bude neusklađen ili zasnovan na uzimanju prava ljudi. (Az-Zuhayli, 1995) Jer kako je moguće da se pojavi nasilje i patološka mržnja u ponašanju pojedinca iako znamo i vjerujemo da je svaki čovjek rođen u prirodnoj i čistoj vjeri (*fiṭra*), kao što nas uči Poslanik, s.a.v.s: "Svako dijete se rodi u prirodnoj vjeri, pa ga roditelji načine jevrejom, kršćaninom ili vatropoklonikom..." (Al-Buhārī, 2002) Propusti koji budu uzrokom destrukcije čovjekove nepatvorene prirode nalaze se u prepuštanju sirovim strastima i željama. Odsustvo humanosti kod nekog pojedinca je ustvari znak zanemarivanja čovjekovih potreba još od malih nogu, a ta nedovoljna briga – i od porodice, određene odgojne institucije, a kasnije i samog tog pojedinca koji je udovoljavanje strastima prihvatio kao paradigmu "iz koje je nemoguće izaći" – svoju će kulminaciju doživjeti kroz sazrijevanje svih faktora koji potpomažu nasilje, poput straha, pohlepe, osionosti ili želje da se bude prihvaćen po svaku cijenu. Čovjekove želje su sakrivene u životinjskom porivu u njemu (*nafs*), a osnova ovih želja je vezana za napredak pojedinca

i njegovu želju da se uzdigne i ostvari neki progres. Međutim, zbog zanemarivanja spomenutog *mizāna*, kompasa ili regulatora, čovjek gubi svoju humanost.

Čovjekova čista priroda (*fiṭra*) ima želju za hranom da bi sačuvala tijelo, spolni nagon da bi produžio svoju vrstu, dozvoljena uživanja u krugu porodice i prijatelja kako bi čovjek sačuvala psihičku stabilnost. Kada neko sve podredi svojim željama ili kada one preuzmu kontrolu nad njim, čovjek počinje gubiti svoju ljudskost, spreman je možda ubiti, napasti, ukrasti, manipulirati, samo da bi svoju želju zadovoljio. Zato Allah kaže: "I pravo mjerite i na teraziji (*mizān*) ne zakidajte!" Kao da Gospodar upozorava: "Ne gubite mizan – ispravna mjerila!" To je mizan zdravog razuma i čiste savjesti, i vjernik ne smije dopustiti da se to pomiješa sa željama koje će ga nadvladati, pa čak kad bi to bilo u ime vjere ili u ime neke tobožnje humanosti. Ako se *mizān* poremeti, to vodi nasilju i tiraniji koju Allah Uzvišeni zabranjuje. Tu mislimo na ono čemu moderni svijet svjedoči, od ratova, ubistava nedužnih, izgladnjivanja djece, represivnih režima koji tlače svoj narod... Međutim, prije svega, nasilje uništava humanost u čovjeku unutar njega samog. Kada neko gubi humanost onda takav ide sa stepena počasti (ar. *karāma*) kojim ga je Stvoritelj odlikovao: "Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali" (Kur'an, 17:70) do stepena najnižih stvorenja (ar. *asfala sāfilin*): "Zatim ćemo ga u najnakazniji lik vratiti." (Kur'an, 95:5) Kada čovjek padne na ovaj stepen, od njega se može sve očekivati, pa čak i da razara ambijent i pojedince kojima je okružen. Zbog toga se u nastavku ajeta sure *Ar-Rahmān* kaže: "A Zemlju je za stvorenja razastro." (Kur'an, 55:5-10) Nebo je iznad čovjeka koji po zemlji hodi, a *mizān* je između to dvoje. Ukoliko se mjerila poremete, čovjek će umjesto ka nebu – visinama, napretku i uspjehu, krenuti ka zemlji – nizini i ponoru. Možemo kazati da je humanost ili ljudskost sposobnost čovjeka da sačuva čistoću i ispravnost

mjerila koje će mu pomoći da unapređuje svoj moral i karakter, da bi kontrolisao svoje želje i ispunio emanet radi kojeg je stvoren.

Implikacija stvarne religioznosti na humanost

Onaj ko u sebi nosi ljudskost i čija čovječnost nije zamrla, neminovno će i vjeru razumjeti na način koji je ispravan i koji će drugima oko njega svjetlo biti. U ovom kontekstu je i Resulullah, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Najbolji su među vama u islamu oni koji su bili najbolji i u doba džahilijeta, ako shvate vjeru." (Al-Buhārī, 2002) Kao da nas Allahov Poslanik, s.a.v.s., želi naučiti da će onome ko u sebi nosi potencijal i kvalitet, vjera samo dodatnu vrijednost dati. S druge strane, ako postoji nedostatak kod nekoga u njegovoj ljudskoj dimenziji, takav će i vjeru percipirati na način koji će u njegovoj manifestaciji religioznosti značiti manjkavost.

Bez ljudskosti i nježnog srca, nečija izvanjska pobožnost može djelovati kao grubost i gordost koja je strana iskrenoj vjeri. Zbog toga vidamo ljude koji svjedoče vjeru svojim jezikom, izgovarajući kelime-i-šehadet, one koji klanjaju namaz, poste ramazan, odlaze na hadž, uče Kur'an, obavljaju i dobrovoljne ibadete, ali ti ljudi s intenziviranjem svoje religioznosti i vanjske manifestacije vjere kroz obrede, u svome srcu rasplamsavaju osjećaj superiornosti nad drugim Božijim stvorenjima, kroz oholost, grubost, prezirući pogled i nipodaštavajući odnos. Nekada one koji izvana ispoljavaju vjeru vidimo da uzimaju imetak drugih ili ne ispunjavaju obavezu prema svojim radnicima. Zar je moguće da istinski religiozan čovjek bude nepravedan prema drugim ljudima, i zbog čega formalna pobožnost koju pokazuje nije ostavila traga na njegovo ponašanje? Kako to da ga namaz kojeg obavlja nije odvratilo od loših djela koja čini, a Allah je rekao: "Obavljaj molitvu, molitva, zaista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno." (Kur'an, 29:45)

Ima i onih, predanih formalnom obredu, koji hladnokrvno razaraju porodicu i bezrazložno ostavljaju majke svoje djece na cjedilu, prepustene same sebi. Postoje i oni koji ogrnu plašt religioznosti, ali njihova relacija s roditeljima tada postane još hladnija. Neki povećaju svoju formalnu vjeru, ali se pokvari odnos prema rodbini ili poveća grubost prema komšijama koji možda nisu vjernici. Kako je moguće da osoba koja poveća svoju (izvanjsku) pobožnost pronalazi opravdanje upravo u tome da nanosi štetu ljudima oko sebe djelima, riječima ili samo pogledom?

Odgovor na ovo pitanje se nalazi, između ostalog, i u tome da takva osoba ne razumije ispravno svoju vjeru. Međutim, problem je puno dublji, a on leži u tome ima li ili nema ljudskosti kod nekog pojedinca. Ostvarena religioznost implicira humanost kod takvog vjernika. Oksimoron je govoriti o iskrenoj vjeri kod nekoga, a u isto vrijeme svjedočiti i nedostatku humanosti kod te osobe. Kada nešto čisto prospemo u prljavu čašu, i to čisto se zaprlja. Ukoliko čaša ima pukotinu, i najčišće mlijeko se neće moći tu dugo zadržati. Stoga, "ako želi opstati, današnji čovjek će morati biti mnogo ljudskiji nego što jeste, morat će biti odgajan za moralno bivanje u svijetu, a to mu neće biti moguće bez povratka Bogu kao najvećoj svojoj vrijednosti." (Isanović, 2016)

Odnos prema humanosti kroz prizmu sunneta Poslanika, s.a.v.s.

Kada u nekome postoji ljudskost, vjera će na takvom insanu doživjeti najljepšu refleksiju. Uzvišeni Allah u Kur'anu kaže: "A to su ajeti jasni, u srcima su onih kojima je razum dat." (Kur'an, 29:49) Nije Gospodar rekao da su ajeti u redovima i na papirima, nego u srcima. Poslaniku, s.a.v.s., je rečeno da se Kur'an spušta na njegovo srce: "Donosi ga povjerljivi Džibril na srce tvoje." (Kur'an, 26:193-194) Njegovo slanje ima za cilj da bude milost, i to ne samo muslimanima, nego svim ljudima, svim

svjetovima, svakom atomu u ovom kosmosu: "Mi smo te, Muhammede, kao milost svjetovima poslali." (Kur'an, 21:107) Zbog svega navedenog, važno je insistirati na ovoj dimenziji misije Poslanika, s.a.v.s. Njegov temeljni cilj poslanja je da bude milost i da upotpuni vrijednosti dobra među ljudima, kao što kaže: "Poslan sam da upotpunim najljepše ponašanje kod ljudi." (Aḥmad, 2001) Muhammed el-Gazali, poznati učenjak savremenog doba, kaže da misija "koja je utabala svoj put u povijesti života, čiji je nosilac uložio ogroman trud kako bi raširio njeno svjetlo i okupio ljude oko njega – ima za cilj samo kristalisanje njihovih vrjednota, osvjetljivanje horizonata savršenosti pred njihovim očima kako bi se prema tom svjetlu kretali puni uvjerenja." (El-Gazali, 2007)

Sunnet Poslanika, s.a.v.s., nam ukazuje da ne samo da je bitno humanost emanirati kroz svoje ponašanje, nego je to posebna obaveza u procesu prezentiranja islama – kao vjere i kod Boga jedinog prihvaćenog svjetonazora¹ – onima koji ovu vrijednost ne dijele s vjernicima. Jedan beduin po imenu 'Amr ibn 'Absa je došao Poslaniku, s.a.v.s., i pitao ga: "Šta si ti?", na što mu on reče: "Allahov Poslanik." Beduin upita: "Allah te je poslao?" Resulullah potvrdi. Opet ovaj upita: "S čime te je poslao?" Potom Poslanik, s.a.v.s., reče: "Poslao me s oporukom da se čuvaju rodbinske veze, ne prolijeva nečuvena krv, putevi učine sigurnim, kipovi da se razbiju i da se obožava Allaha Koji sudruga nema." Tada 'Amr ibn 'Absa reče: "Kako je samo divno ono s čime si poslan! Uzmi me za svjedoka da vjerujem u tebe i ono čemu pozivaš!" (Aḥmad, 2001) Ovaj hadis nam ukazuje na nukleus poslaničke poruke, ono suštinsko i najvažnije s čime se on predstavlja nekome ko želi znati šta je vjera. Prvo je spomenuo čuvanje porodice i rodbinskih veza, potom svetost krvi i ljudskog života, a onda i sigurnost na putevima neophodnu za prirodne procese kretanja. Tek nakon toga Resulullah, s.a.v.s., spominje one

¹ "Allahu je prava vjera jedino – islam." (Āli 'Imrān, 19)

segmente koji se tiču uvjerenja i dogme: udaljenost od kipova (zabrana širka) i obaveznost vjerovanja u Jednog Boga (ar. *taḥwīd*). Iako je tevḥīd imperativ i suština naše vjere oko koje nema spora: “Znaj da nema boga osim Allaha!” (Kur’an, 47:19) – u trenutku kada prezentira islam onome ko o njemu ne zna mnogo – Poslanik, s.a.v.s., prvo spominje vrijednosti humanosti i čovječnosti, a ne formalne religioznosti.

Na važnost humanog i ljudskog postupanja prema svim stvorenjima, pa čak i kada se radi o onima koji ne prihvataju islam kao vjeru, slikovito ukazuje i kur’anski ajet objavljen Poslaniku, s.a.v.s., a samim tim i svim njegovim sljedbenicima kao paradigma ovog odnosa. Kaže Gospodar: “Ako te neki od mnogobožaca zamoli za zaštitu, ti ga zaštititi da bi saslušao Allahove riječi, a potom ga otpremi na mjesto pouzdano za njega. To zato što oni pripadaju narodu koji ne zna.” (Kur’an, 9:6) U ovim ajetima se primijeti širina i dobronamjernost islamskog učenja prema slabima, bez obzira na obrazac u vjerovanju kojeg slijede. Možemo primijetiti da se Resulullahu, s.a.v.s., daje u obavezu da i takvu osobu na najljepši način dovede u poziciju da “sasluša Allahove riječi”. Nakon toga, bez obzira na reakciju, takva osoba ima garanciju da dođe do ambijenta u kojem se osjeća sigurno i koji je adekvatan njegovom duhovnom i intelektualnom kapacitetu. Činjenicu da ajet završava zaključkom da takvi pripadaju “narodu koji ne zna” možemo

razumjeti i kao poziv vjernicima da imaju empatiju, blagost, strpljenje i potpuno razumijevanje za svakog onoga ko ne dijeli njihove vrijednosti, a jedna od njih je i humanost. Stil života Poslanika, s.a.v.s., nas uči da odgovor na nepostojanje humanosti kod nekoga nikada ne treba biti isto to, već se ta praznina mora popuniti onom ljudskošću i dobrotom koja upravo nedostaje takvim pojedincima.

Na Dan oslobođenja Mekke, u trenutku ostvarenja izvanjske dominacije islama na Arapskom poluotoku, Resulullah, s.a.v.s., podsjeća na univerzalne vrijednosti čovječnosti. Tada je održao govor u kojem je, između ostalog, rekao: “O narode Kurejša, Allah vas je oslobodio džahilijetske oholosti i ponositosti svojim porijeklom. Kod Uzvišenog su samo dvije vrste ljudi: bogobojazni, čestiti i plemeniti; odnosno grješni, pokvareni i nemarni. Svi ljudi potječu od Adema, a Adem je od zemlje.” (At-Tirmidī, 1996) Zatim je proučio ajet: “O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji od vas kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji, Allah uistinu sve zna i nije Mu skriveno ništa.” (Kur’an, 49:13) Resulullah, s.a.v.s., nas inspiriše čitavim svojim životnim stilom, da nam je danas, možda više nego ikad ranije, potrebno da u fokusu našeg shvatanja Kur’ana i sunneta bude ljudskost i čovječnost, jer ne postoji voda koja može ostati čista ukoliko uđe u korito koje je zapušteno i zaprljano.

Zaključak

Izuzetno je bitno u vremenu relativizacije univerzalnih vrijednosti dobra iznova podsjećati i sistemski odgajati generacije na temeljima humanosti i čovječnosti. U tom kontekstu, ponosno treba akcentirati da je nukleus kur’ansko-sunnetskog diskursa protkan idejom humanosti i ostvarenjem dobrote za svakog čovjeka. Nemoguće je pričati o iskrenoj i ispravno shvaćenoj vjeri, a da ista ne bude obojena humanošću, dobrotom, čestitošću i svim drugim vrlinama koje su izvor ljudske sreće. Smatramo izuzetno važnim na ovakav način prezentirati javnosti poruku islamskog učenja, jer ovakav široki pristup čini da – i oni koji ne znaju mnogo o vjeri ili je čak ne prihvataju – imaju realan odnos prema vjernicima zato što tada oni postaju svjedoci koherentnosti između univerzalnih vrijednosti dobra i same suštine vjerskog učenja. U tom smislu je na vjernicima koji kroz obrede manifestiraju svoju vjeru velika obaveza da humanost pokažu u svakoj relaciji u koju budu involvirani, a posebno kada su u tu relaciju uključeni oni koji imaju predrasude ili neznanje o vjeri. Ključno je nepokolebljivo vjerovati i ponavljati da mnoštvo nominalnih vjernika koji svojim ponašanjem ne personificiraju humanost – nikada ne smije biti razlogom pomanjkanja svijesti o doktrinarnoj činjenici da je čovječnost jezgro islamskih izvora, Kur’ana i sunneta.

Literatura

- Abū Dāwūd, Sulaymān b. al-Aš‘ās as-Siġistānī (2009). *Sunan*. Bejrut: Dār ar-risāla al-‘ālamīyya.
- Aḥmad b. Ḥanbal (2001). *Musnad*. Bejrut: Muassasa ar-risāla.
- Buḥārī (al-), Abū ‘Abdillāh Muḥammad b. Ismā‘il (2002). *Saḥīḥ*. Damask i Bejrut: Dār Ibn Kaṭīr.
- Filipović, Vladimir (1989). *Filozofski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
- Isanović, Nusret (2016). *Refleksije o kulturnim i društvenim fenomenima*. Sarajevo: El-Kalem i CNS.
- Klaić, Bratoljub (2004). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
- Korkut, Besim (1984). *Prevod značenja Kur’ana*. Sarajevo: Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji.
- Latić, Džemaludin (2001). “Osnove kur’anske pedagogije”. *Novi Muallim*, br. 5. Sarajevo: Udruženje ilmiyye Islamske zajednice u BiH.
- Musa, Muhammed Jusuf (2018). *Etika u islamu*. Preveo s arapskog jezika Mustafa Bećirović. Sarajevo: Kupola.
- Tirmidī (at-), Abū ‘Isā Muḥammad b. ‘Isā (1996). *Ġāmi‘ al-Kabīr (Sunan)*. Bejrut: Dār al-garb al-islāmiyy.
- Zuḥaylī (az-), Wahba (1995). *At-Tafsīr al-Waġīz*. Damask: Dār al-fikr.

الموجز

الإنسانية جوهر الخطاب في القرآن الكريم
والسنة النبوية الشريفة

عمار باشيتش

يلاحظ في زمن العولمة والرواية التحررية المعاصرة أيديولوجياً ولفظياً، وجود محاولات لجعل الدين ودوره في المجتمع الحديث أمراً نسبياً. بل إن البعض يزعم أن الدين وظاهرة التدين يعيقان تحسین العلاقات بين البشر. وأفضل رد على هذا النهج هو تعزيز الفهم الحقيقي للدين. فإنه من المستحيل اصطدام الدين بالإنسانية. وفي ضوء ذلك، يذكر الكاتب بهذا المقال بأن الإنسانية قيمة أساسية في الإسلام وجوهر للخطاب في المصدرين الأساسيين للتعاليم الإسلامي، وهما القرآن الكريم والسنة النبوية الشريفة. يسعى الكاتب للإشارة إلى المفهوم القرآني للإنسانية من خلال تحليل أوائل آيات سورة الرحمن، ثم من خلال أمثلة من السنة النبوية الشريفة، والإشارة إلى عدم انفصال هذه الظاهرة عن الإيمان الصادق، مع التنويه الخاص بأهمية تعريف غير المتدينين بالدين. كما يقدم المقال تفكيراً بالعلاقة بين الدين والتدين والإنسانية. إن الفهم الجيد لهذه المفاهيم يقود بالضرورة إلى جودة العلاقات بين البشر، وبالتالي يحدد وجود الإنسانية من عدم وجودها في المجتمع. الكلمات الرئيسية: الإنسانية، الدين، التدين، المعايير، القرآن الكريم، السنة النبوية الشريفة.

Summary

HUMANITARIANISM AS A CORE OF QURANIC
AND SUNNAH DISCOURSE

Ammar Bašić

In the age of globalisation and contemporary liberal narrative, in ideological as well as in verbal sense, one of the notable processes is an attempt to relativize faith and its role in the society. Some will go even that far to state that the faith and its manifestations (religiousness) is an obstacle in the path of improving human relations. The best reaction to this approach is affirmation of true understanding of faith. It is impossible to bring faith and humanitarianism into collision. Thus the author here is reminding us of the fact that humanitarianism is a fundamental value of Islam and it is a core of the discourse in two principal sources of Islamic teachings: Qur'an and Sunnah. Through analysis of initial ayahs of the surah *Ar-Rahmān*, the author attempts to point to the Qur'anic concept of humanitarianism and then through examples from the Sunnah of the Messenger s.w.s., to show the nature of this phenomenon which is in its essence inseparable from true faith, and especially highlighting the significance of presenting the faith to those who are not religious. The text also offers an observation regarding the correlation between faith, religion and humanitarianism. The extent to which these phenomena are understood will imply the quality of human relations and will determine the presence or the absence of humanitarianism in one society.

Key words: humanity, faith, religiousness, measures, Qur'an, Sunnah